

2025-
utgaven

**LOV OM
ARBEIDSMILJØ,
ARBEIDSTID OG
STILLINGSVERN MV.**

(arbeidsmiljøloven)

14. UTGAVE

*Med kommentarer av
Atle Sønsteli Johansen*

GYLDENDAL

LOV OM ARBEIDSMILJØ, ARBEIDSTID OG
STILLINGSVERN MV. (ARBEIDSMILJØLOVEN)

LOV OM ARBEIDSMILJØ, ARBEIDSTID OG
STILLINGSVERN MV. (ARBEIDSMILJØLOVEN)

14. utgave

Med kommentarer av Atle Sønsteli Johansen

GYLDENDAL

© Gyldendal Norsk Forlag AS 2025

14. utgave, 1. opplag 2025

ISBN 978-82-05-61320-1

Omslagsdesign: Kristin Berg Johnsen

Layout: Bøk Oslo AS

Sats: HAVE A BOOK

Brødtekst: Minion 8,5/12 pkt

Papir: 80 g Amber Graphic

Trykk: Merkur Grafisk AS, Norge 2025

Alle henvendelser om boken kan rettes til

Gyldendal Akademisk

Postboks 6860, Pilestredet Park

0176 Oslo

www.gyldendal.no/akademisk

akademisk@gyldendal.no

Materialet i denne utgivelsen er vernet etter åndsverkloven. Uten uttrykkelig samtykke er eksemplarframstilling bare tillatt når det er hjemlet i lov eller avtale med Kopinor (www.kopinor.no). Bruk av hele eller deler av utgivelsen som input eller som treningskorpus i generative modeller som kan skape tekst, bilder eller annet innhold, er ikke tillatt uten særskilt avtale.

Gyldendal vektlegger bærekraft når vi velger trykktjenester og papir. Ta godt vare på boken, og om du ikke lenger skal ha den, gjenvinn den på riktig måte.
Se www.gyldendal.no

Forord til 2025-utgaven

Målgruppen for denne boken er verneombud, tillitsvalgte, HR-ansatte og andre som har behov for en enkel og folkelig forklaring på reglene i arbeidsmiljøloven. Det er mange som har bidratt til innholdet. Børre Pettersen skrev de første utgavene og la grunnlaget frem til jeg kom inn som medforfatter i 2009. Dyktige kollegaer i LO, tillitsvalgte, verneombud og personalledere bidrar jevnlig med konkrete problemstillinger som har funnet veien inn i boken. Tidligere leder av NHO-advokatene, nå advokat i Wiersholm og førsteamanuensis på BI, Kurt Weltzien, (ph.d.), var fagkonsulent for forrige utgave og kom med mange gode forslag til endringer. LO-advokat Nina Kroken har kommentert kapittel 10, og det har gitt fremstillingen av arbeidstidsreglene et stort løft. Det er få her i landet som kan mer om arbeidstid enn Nina. Ellen Krystad, Kristin Preus, Aud Aasen og Katrine Skinstad i Gyldendal har bidratt til at språket skal være lett å forstå uten unødig bruk av juridiske faguttrykk.

Forrige utgave var nyskrevet, og i denne utgaven er alle kapitler gjennomgått og revidert. Verneombudets rolle og funksjon har fått en mer fremtredende plass, og omtalen av stillingsvernsreglene er vesentlig utvidet.

Arbeidsrett er ferskvare, og det siste året er det blant annet kommet sentrale dommer fra Høyesterett, EU og EFTA-domstolen som berører innleie av arbeidstakere, arbeidstidsbestemmelser, oppsigelsesvern og deltidsansattes krav på likebehandling når det gjelder overtidsbetaling og arbeid utover arbeidsavtalen. Det er vedtatt helt nye lovregler om ansettelse og arbeidsvilkår med nye krav til arbeidsavtalen. IA-avtalen er ikke videreført, og det er vedtatt endringer i reglene

om prøvetid og midlertidig ansettelse, samt nye lovbestemmelser om faste stillinger på heltid. Arbeidstilsynets kompetanse er utvidet, og det er gjort endringer i reglene om overtredelsesgebyr ved brudd på loven. Lovforslag om å heve aldersgrensen ved fratreden, endring av lovreglene om adgang til midlertidig ansettelse ved praksisarbeid og lovforslag om utvidet adgang til innleie i jordbruket og innleie av IKT-konsulenter er omtalt, men ikke vedtatt p.t. Denne utgaven er oppdatert med alle lov- og forskriftsendringer og relevant rettspraksis per 1. januar 2025.

Oslo, desember 2024

Atle Sønsteli Johansen

Tillitsvalgt i arbeidsmiljøloven

Når tariffavtaler bruker begrepet «tillitsvalgt», menes normalt organisasjonstillitsvalgte, altså ansatte som er valgt av medlemmer i den organisasjonen som er part i tariffavtalen. Organisasjonstillitsvalgtes primære oppgaver er knyttet til det som berører lønns- og arbeidsvilkår, omstillinger og bistand ved nedbemanning og oppsigelser, arbeidsrettslige sanksjoner mv.

I loven har «tillitsvalgte» derimot ikke noen klar definisjon. Generelt kan det sies at «tillitsvalgt» i loven kan omfatte verneombud og ad hoc-representanter, se for eksempel § 3-1, § 8-1, § 9-2 mv. Hvem som er den «tillitsvalgte» i arbeidsmiljøloven § 9-2 om kontrolltiltak, ble for eksempel diskutert i lovforarbeidene (Ot.prp. nr. 49 (2004–2005) s. 312), der det heter:

«Med tillitsvalgte legges i denne forbindelse samme vide forståelse til grunn som i reglene om virksomhetsoverdragelse, slik at også for eksempel verneombud og andre valgte tillitspersoner kan opptre som representanter for arbeidstakerne. Det stilles med andre ord ikke krav om tillitsvalgte i tariffrettslig forstand.»

Verneombud velges av alle ansatte på arbeidsplassen, også de som er uorganiserte. Verneombudets oppgaver er i første rekke å ivareta arbeidstakernes interesser i saker som angår arbeidsmiljøet i vid forstand. Noen ganger vil rollene til verneombudet og organisasjonstillitsvalgte overlappe hverandre, og det krever tett samarbeid. Kapittel 10 om arbeidstid er typisk et område for tillitsvalgte, men

arbeidstid og turnusordninger kan også berøre arbeidsmiljøet, se § 10-2 første ledd, og slik bli en sak for verneombudet. Tilsvarende kan personalkonflikter berøre det psykososiale arbeidsmiljøet, som verneombudet er ansvarlig for å håndtere, men det kan også bli aktuelt med arbeidsrettslige sanksjoner, og det hører inn under området for organisasjonstillitsvalgte. Verneombudene har en helt sentral rolle i alle saker som berører arbeidsmiljøet, som varsling og konflikter på arbeidsplassen, byggesaker, utarbeidelser av arbeidsreglement og etiske retningslinjer mv. Selv om verneombudet normalt ikke behandler saker knyttet til omstilling, kan også slike prosesser påvirke arbeidsmiljøet på en måte som gjør det naturlig at verneombudet involveres. Grovt forenklet kan vi si at verneombudet har oppgaver som berører kapittel 2–7 i loven, og at kapittel 8–17 har oppgaver som er mer typiske for organisasjonstillitsvalgte. Spørsmålet om hvem som er «tillitsvalgt» i loven, kommer i første rekke på spissen hvis det lokalt inngås avtaler som fraviker lovens bestemmelser, se blant annet kommentarene om arbeidstid i § 10-11 fjerde ledd og innleie i § 14-12 andre ledd.

Innhold

Kapittel 1 Innledende bestemmelser	19
Innledning	19
§ 1-1. Lovens formål	22
§ 1-2. Hva loven omfatter	24
§ 1-3. Petroleumsvirksomhet til havs	27
§ 1-4. Virksomhet som ikke sysselsetter arbeidstaker mv.	28
§ 1-5. Arbeid i arbeidstakers og arbeidsgivers hjem	29
§ 1-6. Personer som ikke er arbeidstakere	30
§ 1-7. Utsendt arbeidstaker	32
§ 1-8. Arbeidstaker og arbeidsgiver	35
§ 1-9. Ufravikelighet	38
Kapittel 2 Arbeidsgivers og arbeidstakers plikter	41
Innledning	41
§ 2-1. Arbeidsgivers plikter	42
§ 2-2. Arbeidsgivers plikter overfor andre enn egne arbeidstakere	42
§ 2-3. Arbeidstakers medvirkningsplikt	44
Kapittel 2 A Varsling	48
Innledning	48
§ 2 A-1. Rett til å varsle om kritikkverdige forhold i virksomheten	50
§ 2 A-2. Fremgangsmåte ved varsling	52
§ 2 A-3. Arbeidsgivers aktivitetsplikt ved varsling	53
§ 2 A-4. Forbud mot gjengjeldelse	54

§ 2 A-5. Oppreisning og erstatning ved brudd på forbudet mot gjengjeldelse	55
§ 2 A-6. Plikt til å utarbeide rutiner for intern varsling	56
§ 2 A-7. Taushetsplikt ved ekstern varsling til offentlig myndighet	57
§ 2 A-8. Diskrimineringsnemnda	58
Kapittel 3 Virkemidler i arbeidsmiljøarbeidet	59
Innledning	59
§ 3-1. Krav til systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid	60
§ 3-2. Særskilte forholdsregler for å ivareta sikkerheten	65
§ 3-3. Bedriftshelsetjeneste	67
§ 3-4. Vurdering av tiltak for fysisk aktivitet	69
§ 3-5. Plikt for arbeidsgiver til å gjennomgå opplæring i helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid	69
Kapittel 4 Krav til arbeidsmiljøet	71
Innledning	71
§ 4-1. Generelle krav til arbeidsmiljøet	73
§ 4-2. Krav til tilrettelegging, medvirkning og utvikling	77
§ 4-3. Krav til det psykososiale arbeidsmiljøet	79
§ 4-4. Krav til det fysiske arbeidsmiljøet	81
§ 4-5. Særlig om kjemisk og biologisk helsefare	83
§ 4-6. Særlig om tilrettelegging for arbeidstakere med redusert arbeidsevne	86
Kapittel 5 Registrerings- og meldeplikt, produsentkrav mv.	92
Innledning	92
§ 5-1. Registrering av skader og sykdommer	93
§ 5-2. Arbeidsgivers varslings- og meldeplikt	94

§ 5-3. Leges meldeplikt	96
§ 5-4. Produsenter og importører av kjemikalier og biologisk materiale	96
§ 5-5. Produsenter, leverandører og importører av maskiner og annet arbeidsutstyr	99
Kapittel 6 Verneombud	102
Innledning	102
§ 6-1. Plikt til å velge verneombud	104
§ 6-2. Verneombudets oppgaver	107
§ 6-3. Verneombudets rett til å stanse farlig arbeid	110
§ 6-4. Særskilte lokale eller regionale verneombud	112
§ 6-5. Utgifter, opplæring mv.	113
Kapittel 7 Arbeidsmiljøutvalg	116
Innledning	116
§ 7-1. Plikt til å opprette arbeidsmiljøutvalg	117
§ 7-2. Arbeidsmiljøutvalgets oppgaver	119
§ 7-3. Særskilte lokale arbeidsmiljøutvalg	122
§ 7-4. Utgifter, opplæring mv.	123
Kapittel 8 Informasjon og drøfting	125
Innledning	125
§ 8-1. Plikt til informasjon og drøfting	126
§ 8-2. Gjennomføring av plikten til informasjon og drøfting	127
§ 8-3. Fortrolige opplysninger	129
§ 8-4. Informasjon og drøfting i konsern	130
Kapittel 9 Kontrolltiltak i virksomheten	134
Innledning	134

§ 9-1. Vilkår for kontrolltiltak i virksomheten	136
§ 9-2. Drøfting, informasjon og evaluering av kontrolltiltak	138
§ 9-3. Innhenting av helseopplysninger ved ansettelse	139
§ 9-4. Medisinske undersøkelser av arbeidssøkere og arbeidstakere	141
§ 9-5. Innsyn i arbeidstakers e-postkasse mv.	142
§ 9-6. Kameraovervåking	143
Kapittel 10 Arbeidstid	144
Innledning	144
§ 10-1. Definisjoner	148
§ 10-2. Arbeidstidsordninger	151
§ 10-3. Arbeidsplan	154
§ 10-4. Alminnelig arbeidstid	155
§ 10-5. Gjennomsnittsberegning av den alminnelige arbeidstid	159
§ 10-6. Overtid	161
§ 10-7. Oversikt over arbeidstiden	166
§ 10-8. Daglig og ukentlig arbeidsfri	166
§ 10-9. Pauser	168
§ 10-10. Søndagsarbeid	170
§ 10-11. Nattarbeid	171
§ 10-12. Unntak	174
§ 10-13. Tvisteløsning	179
Kapittel 11 Arbeid av barn og ungdom	180
Innledning	180
§ 11-1. Forbud mot barnarbeid	181
§ 11-2. Arbeidstid	183
§ 11-3. Forbud mot nattarbeid	184

§ 11-4. Helsekontroll	186
§ 11-5. Pauser og fritid	186
Kapittel 12 Rett til permisjon	188
Innledning	188
§ 12-1. Svangerskapskontroll	189
§ 12-2. Svangerskapspermisjon	190
§ 12-3. Omsorgspermisjon	190
§ 12-4. Fødselspermisjon	191
§ 12-5. Foreldrepermisjon	191
§ 12-6. Delvis permisjon	193
§ 12-7. Varslingsplikt	195
§ 12-8. Ammefri	195
§ 12-9. Barns og barnepassers sykdom	196
§ 12-10. Omsorg for og pleie av nærstående	199
§ 12-11. Utdanningspermisjon	200
§ 12-12. Militærtjeneste mv.	203
§ 12-13. Offentlige verv	204
§ 12-14. Tvisteløsning	204
§ 12-15. Religiøse høytider	204
§ 12-16. Forskrifter ved utbrudd eller fare for utbrudd av allmennfarlig smittsom sykdom	205
Kapittel 13 Vern mot diskriminering	206
Innledning	206
§ 13-1. Forbud mot diskriminering	208
§ 13-2. Hva kapitlet omfatter	211
§ 13-3. Unntak fra forbudet mot diskriminering	212
§ 13-4. Innhenting av opplysninger ved ansettelse	213
§ 13-5. Særlig om tilrettelegging for arbeidstakere med funksjonshemming	215

§ 13-6. Positiv særbehandling	215
§ 13-7. Opplysningsplikt	216
§ 13-8. Bevisbyrde	216
§ 13-9. Virkningene av brudd på diskrimineringsforbudet	217
§ 13-10. Organisasjoners adgang til å opptre som fullmektig	217
Kapittel 14 Ansettelse mv.	219
Innledning	219
§ 14-1. Informasjon om ledige stillinger i virksomheten	221
§ 14-1 a. Drøfting om bruk av deltid	222
§ 14-1 b. Ansettelse på heltid og deltid	222
§ 14-2. Fortrinnsrett til ny ansettelse	223
§ 14-3. Fortrinnsrett for deltidsansatte	227
§ 14-4. Virkninger av brudd på reglene om fortrinnsrett ...	229
§ 14-4 a. Rett til stilling for deltidsansatte tilsvarende faktisk arbeidstid	230
§ 14-4 b. Virkninger av brudd på deltidsansattes rett til stilling tilsvarende faktisk arbeidstid	231
§ 14-5. Krav om skriftlig arbeidsavtale	232
§ 14-6. Minimumskrav til innholdet i den skriftlige arbeidsavtalen	233
§ 14-7. Arbeidstaker som sendes til utlandet	235
§ 14-8. Endringer i arbeidsforholdet	237
§ 14-8 a. Forespørsel om mer forutsigbare og trygge arbeidsvilkår	237
§ 14-9. Fast og midlertidig ansettelse	238
§ 14-10. Åremål	242
§ 14-11. Virkninger ved brudd på reglene om fast og midlertidig ansettelse	243

§ 14-12. Innleie fra virksomhet som har til formål å drive utleie (bemanningsforetak)	244
§ 14-12 a. Likebehandling av lønns- og arbeidsvilkår ved utleie fra bemanningsforetak	250
§ 14-12 b. Opplysningsplikt og innsynsrett ved leie av arbeidstaker fra bemanningsforetak	252
§ 14-12 c. Solidaransvar for innleier	254
§ 14-13. Innleie fra virksomhet som ikke har til formål å drive utleie	255
§ 14-14. Virkninger av ulovlig innleie av arbeidstaker	258
§ 14-14 a. Drøfting om ansettelse mv.	258
§ 14-15. Utbetaling av lønn og feriepenger	259
§ 14-16. Arbeidsreglement	262
§ 14-17. Fastsettelse av arbeidsreglement	263
§ 14-18. Frist for innsendelse av arbeidsreglement	265
§ 14-19. Arbeidsreglementets gyldighet	265
§ 14-20. Endringer i arbeidsreglement	266
 Kapittel 14 A Konkurransbegrensende avtaler i arbeidsforhold	267
Innledning	267
§ 14 A-1. Konkurransesklausuler	268
§ 14 A-2. Redegjørelse ved konkurransesklausuler	270
§ 14 A-3. Kompensasjon dersom konkurransesklausuler gjøres gjeldende	271
§ 14 A-4. Kundesklausuler	273
§ 14 A-5. Unntak for virksomhetens øverste leder	274
§ 14 A-6. Rekrutteringsklausuler	274

Kapittel 15 Opphør av arbeidsforhold	276
Innledning	276
§ 15-1. Drøfting før beslutning om oppsigelse	279
§ 15-2. Informasjon og drøfting ved masseoppsigelser	280
§ 15-3. Oppsigelsesfrister	282
§ 15-4. Formkrav ved oppsigelse	286
§ 15-5. Virkninger av formfeil ved oppsigelse	288
§ 15-6. Oppsigelsesvern i arbeidsavtaler med bestemt prøvetid	289
§ 15-7. Vern mot usaklig oppsigelse	292
§ 15-8. Oppsigelsesvern ved sykdom	302
§ 15-9. Oppsigelsesvern ved svangerskap, og etter fødsel eller adopsjon	304
§ 15-10. Oppsigelsesvern ved militærtjeneste mv.	306
§ 15-11. Retten til å fortsette i stillingen	306
§ 15-12. Virkninger av usaklig oppsigelse mv.	309
§ 15-13. Suspensjon	311
§ 15-13 a. Opphør av arbeidsforhold grunnet alder	312
§ 15-14. Avskjed	314
§ 15-15. Attest	316
§ 15-16. Virksomhetens øverste leder	317
§ 15-17. Oppsigelse ved arbeidskonflikt	319
 Kapittel 16 Arbeidstakernes rettigheter	
ved virksomhetsoverdragelse	320
Innledning	320
§ 16-1. Hva kapitlet omfatter	321
§ 16-2. Lønns- og arbeidsvilkår	324
§ 16-3. Reservasjonsrett mv.	328
§ 16-4. Vern mot oppsigelse	329

§ 16-5. Informasjon og drøfting med tillitsvalgte	331
§ 16-6. Informasjon til arbeidstakerne	332
§ 16-7. Representasjon	332
Kapittel 17 Tvister om arbeidsforhold	334
Innledning	334
§ 17-1. Tvister om arbeidsforhold	336
§ 17-2. Tvisteløsningsnemnd	338
§ 17-2 a. Frist for å fremme sak for Tvisteløsningsnemnda	340
§ 17-2 b. Gjenåpning	340
§ 17-2 c. Retting og tilleggsavgjørelse	342
§ 17-3. Rett til å kreve forhandlinger	343
§ 17-4. Søksmålsfrister i tvister om oppsigelse, avskjed, suspensjon mv.	345
§ 17-5. Fristforlengelse og oppfriskning ved oppsigelse under sykdom, svangerskap, foreldrepermisjon, militærtjeneste mv.	347
§ 17-6. Meddommerutvalg	348
§ 17-7. Oppnevning av meddommere	349
Kapittel 18 Tilsynet med loven	351
Innledning	351
§ 18-1. Arbeidstilsynet	353
§ 18-2. Beskyttelse av kilder	354
§ 18-3. Gebyrer	355
§ 18-4. Arbeidstilsynets adgang til virksomheten	355
§ 18-5. Opplysninger	357
§ 18-6. Pålegg og andre enkeltvedtak	358
§ 18-7. Tvangsmulkt	360
§ 18-8. Stansing	361

§ 18-9. Arbeidstilsynets samtykke ved oppføring av bygning mv.	362
§ 18-10. Overtredelsesgebyr	363
§ 18-11. Gjensidig bistand ved innkreving av og underretning om økonomiske administrative sanksjoner ...	365
Kapittel 19 Straff	367
Innledning	367
§ 19-1. Ansvar for innehaver av virksomhet, arbeidsgiver og den som i arbeidsgivers sted leder virksomheten	368
§ 19-2. Ansvar for arbeidstakere	370
§ 19-3. Ansvar for foretak	373
§ 19-4. Ansvar for å hindre offentlig myndighet	373
§ 19-5. Offentlig tjenestemann	374
§ 19-6. Påtalen	374
Kapittel 20 Avsluttende bestemmelser	375
§ 20-1. Ikrafttredelse	375
§ 20-2. Overgangsbestemmelser	375
§ 20-3. Endringer i andre lover	375
Stikkord	377